

ROMAN KOZŁOWSKI (1889—1977)

2 maja 1977 roku zmarł w Warszawie, w wieku 88 lat, Profesor Roman Kozłowski, wybitny uczoney, światowej sławy paleontolog, twórca i organizator paleontologii polskiej, wielce zasłużony pedagog, nieodżałowany przyjaciel wszystkich nas, z którymi zetknął się na polu naukowym i dydaktycznym.

Roman Kozłowski urodził się 1 lutego 1889 roku we Włocławku. W roku 1907 rozpoczął studia przyrodnicze na Uniwersytecie w Fryburgu w Szwajcarii. W latach 1908—1910 kontynuował studia w zakresie geologii i biologii w Sorbonie w Paryżu i na tej uczelni uzyskał w roku 1910 stopień licencjata Nauk Przyrodniczych. Następnie, przez 2 lata prowadził badania paleontologiczne w Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu pod kierunkiem znanego powszechnie paleontologa francuskiego, Profesora M. Boule'a. Kolejne lata, od roku 1913—1921 prze-

bywał w Boliwii, gdzie objął, zaproponowane Mu przez Rząd Republiki Boliwii, stanowisko profesora nauk geologicznych w Szkole Górniczej w Oruro. W roku 1916 został dyrektorem tej Szkoły, którą na polecenie władz boliwijskich zreorganizował w Szkołę Inżynierów Górniczych. Obowiązki dyrektora i jednocześnie wykładowcy tej Szkoły pełnił przez 3 lata, zdobywając powszechne uznanie tak władz, jak i swoich wychowanków jako świetny i pełen inicjatywy kierownik oraz doskonały pedagog. Następne 2 lata (1919—1921) poświęcił na podróże w Andach Boliwijskich, gdzie prowadził badania naukowe gromadząc bogate zbiory paleontologiczne oraz mineralogiczne, mając na uwadze ich przyszłe opracowanie. Materiały te stały się podstawą kilku interesujących opracowań z zakresu mineralogii i paleontologii.

Po 8-letnim pobycie w Boliwii Profesor Kozłowski wrócił do Francji i podjął w pracowniach paleontologicznej i mineralogicznej Muzeum

Historii Naturalnej w Paryżu badania kolekcji zebranych w Boliwii. W roku 1923 otrzymał na podstawie rozprawy o faunie karbońskiej Boliwii stopień doktora nauk przyrodniczych i w tymże roku powrócił na stałe do kraju.

W roku 1924 podjął pracę jako wykładowca początkowo w nowo utworzonej katedrze paleontologii i geologii w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, prowadząc jednocześnie wykłady zlecone z paleontologii na Uniwersytecie Warszawskim. W roku 1927 został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego w katedrze paleontologii Uniwersytetu Warszawskiego. Nominację na profesora zwyczajnego otrzymał w 1934 roku i na tym stanowisku pozostał do roku 1939.

W czasie ostatniej wojny Roman Kozłowski pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym na stanowisku kustosa. Opiekując się zbiorami geologicznymi cały swój wysiłek skierował na zabezpieczenie, ze spalonego Muzeum tego Instytutu, przynajmniej części zbiorów geologiczno-paleontologicznych.

Okres powojenny był okresem niezmiernie aktywnej Jego działalności. Brał On przede wszystkim czynny udział w organizowaniu Uniwersytetu Warszawskiego oraz całkowicie zniszczonego w roku 1939 Zakładu Paleontologii. Z całym zapałem gromadził, częściowo z ruin spalonego Zakładu, ćwiczeniowe i porównawcze zbiory paleontologiczne, kompletował bibliotekę paleontologiczną w dużym stopniu z darów z zagranicznych ośrodków naukowych, organizował wykłady i ćwiczenia z paleontologii, nawiązywał kontakty naukowe z zagranicznymi ośrodkami geologiczno-paleontologicznymi. Ponadto pracował w różnych komitetach i komisjach mających na celu organizację nauki polskiej, jak np. w Komisji Programów Licealnych Nauk Biologicznych, Oceny Podręczników Biologicznych Ministerstwa Oświaty, w Komisji Do Spraw Organizacji Nauki Polskiej Rady Głównej Ministerstwa Oświaty, w Komisji Popierania Twórczości Naukowej i Artystycznej przy Prezydium Rady Ministrów, był członkiem Rady Geologicznej aktywnie pracującym od początków jej powstania.

W roku 1952 Profesor R. Kozłowski objął również kierownictwo nowo utworzonego z Jego inicjatywy Zakładu Paleozoologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, sprawując tę funkcję do roku 1960, przeszedł bowiem wtedy na emeryturę tak w Akademii, jak i na Uniwersytecie.

Profesor Kozłowski był świetnym kierownikiem i wychowawcą. Skupił wokół siebie i wyszkolił dość liczną młodą kadre polskich paleontologów. Interesował się pracami swych współpracowników i szczerze cieszył się ich osiągnięciami naukowymi. Pozostawał w stałym z nimi kontakcie znajdując dla wszystkich czas i zrozumienie. Na podkreślenie zasługuje to, że považał swych pracowników, szanował ich osobowość, był ich przyjacielem, zachowywał pogodę ducha i stwarzał atmosferę pełną życzliwości, co sprzyjało pracy naukowej.

Przez szereg lat był redaktorem 2 wydawnictw paleontologicznych, mianowicie: *Palaeontologia Polonica* oraz *Acta Palaeontologica Polonica*. Wielką Jego troską był poziom naukowy prac prezentowanych w tych wydawnictwach jak i szata graficzna. Wydawnictwa te, zyskały, w czasie Jego działalności, wielkie uznanie w kraju i za granicą.

Równoległe z pracą dydaktyczną prowadził Roman Kozłowski własne badania naukowe. Pracował niemal do ostatnich lat swego życia, do roku 1975. Wydał drukiem szereg bardzo cennych prac będących dowodem Jego niezwykłej aktywności naukowej. Na szczególną uwagę zasługują prace nad brachiopodami, które prowadził przez szereg lat jeszcze w okresie przedwojennym. Kilka z nich wydał w czasie swego długiego pobytu za granicą, a poświęcone były brachiopodom Ameryki Południowej.

Po powrocie do kraju przystąpił do gromadzenia i opracowywania brachiopodów sylursko-dewońskich Podola, występujących tam w dużych nagromadzeniach i przy tym świetnie zachowanych. Owocem prowadzonych badań była obszerna monografia poświęcona tym brachiopodom, wydana drukiem w 1929 roku. Klasyczne to dzieło jest jednym z nielicznych, dotąd stale cytowanych w światowej literaturze paleontologicznej.

Dalsze badania Roman Kozłowski prowadził w oparciu o metodę chemicznego preparowania skamieniałości. Metodę tę opracował i udoskonalił w czasie swego pobytu we Francji. W roku 1932 przystąpił do badań nad brachiopodami ordowickimi z Wysoczek w Górach Świętokrzyskich. W toku prowadzonej pracy okazało się, że w skałach chalcodonowych, poza dość nielicznymi brachiopodami bezzawiasowymi, znajdują się i inne grupy zwierzęce. Uwagę Jego zwróciły przede wszystkim występujące z rzadka w reziduum graptolity. Po różnych próbach, udało się, za pomocą kwasu fluowodorowego wyodrębnić całkowicie ze skały fragmenty graptolitów o wyjątkowo świetnym stanie zachowania. Skłoniło to Profesora do zajęcia się tą właśnie grupą kopalnych zwierząt. Na jej badania poświęcił wiele lat żmudnej pracy, której ukoronowaniem była ukończona w 1939 roku świetna monografia. Niestety, wybuch II wojny światowej opóźnił opublikowanie tego dzieła. Zostało ono wydane drukiem dopiero w 1949 roku. Praca ta stała się początkiem nowej ery w badaniach tej grupy zwierząt kopalnych.

W następnych powojennych latach prowadził dalsze badania w oparciu o materiały uzyskane metodą chemicznego preparowania. Badania te dotyczyły graptolitów, aparatów szczękowych wieloszczetów, hydroidów, konularii, alg itp. Metodę chemiczną stosował nie tylko sam, ale nauczył posługiwać się nią swoich pracowników i zachęcał do jej stosowania również pracowników innych placówek geologiczno-paleontologicznych tak w kraju, jak i za granicą.

Dorobek naukowy Profesora Romana Kozłowskiego postawił Go

w szeregu najwybitniejszych paleontologów w skali światowej, co dobitnie podkreślił A. S. Romer, paleontolog amerykański, charakteryzując sylwetkę Romana Kozłowskiego w związku z przyznaniem Mu, w roku 1960 przez Akademię Nauk Stanów Zjednoczonych złotego medalu im. Mary Clark Thompson. Dalszym dowodem powszechnego uznania za wybitne osiągnięcia naukowe były przyznane Mu: Państwowa Nagroda Naukowa I stopnia, odznaczenia: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Order Sztandaru Pracy I i II klasy oraz liczne medale zagraniczne i krajowe, nadane tytuły doktora honoris causa uniwersytetów: Jagiellońskiego w Krakowie, Sorbony w Paryżu oraz Uniwersytetu w Modenie. Był członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk oraz członkiem zagranicznym Czechosłowackiej Akademii Nauk, Akademii Nauk w Paryżu, Kolumbijskiej Akademii Nauk. Ponadto był członkiem ponad 11 zagranicznych i międzynarodowych Towarzystw Naukowych.

Roman Kozłowski był również członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Geologicznego.

Profesor Kozłowski cieszył się wielkim autorytetem i poważaniem. Miał wielu przyjaciół w kraju i za granicą. Miał czas dla wszystkich i starał się wszystkim, którzy się do Niego zwracali, służyć radą i pomocą.

Był to wielki a jednocześnie skromny Człowiek i takim na zawsze pozostanie w naszej pamięci.

Gertruda Biernat

RÉSUMÉ

Le professeur Roman Kozłowski est mort à Varsovie le 2 mai 1977 à l'âge de 88 ans. Ce savant célèbre et connu dont les mérites dans le domaine des recherches paléontologiques sont d'une grande valeur, a été le créateur et l'organisateur de la paléontologie polonaise.

Dès 1907 Roman Kozłowski étudiait les sciences géologiques et biologiques à l'étranger. Il a obtenu le titre de docteur des sciences naturelles à la Sorbonne en 1923. Il a passé 8 ans en Bolivie en tant que professeur de géologie d'abord et le directeur et conférencier de l'Ecole des Ingénieurs Mineurs à Oruro ensuite. Dès 1924 il a travaillé à l'Université de Varsovie à la Chaire de Paléontologie dont il était le chef depuis 1927 et dès 1952 il dirigeait aussi le Service Paléontologique de l'Académie Polonaise des Sciences à Varsovie. Il a éduqué pendant cette période un grand nombre de paléontologues polonais.

Son activité scientifique s'est concentrée surtout sur les recherches paléontologiques. Au début il étudiait des brachiopodes de l'Amérique du Sud et de la Podolie. Depuis 1932 il s'est consacré à l'étude des

graptolites venant des calcédoines ordoviciennes de Wysoczki dans les Monts Ste Croix et ensuite de ceux des autres groupes d'animaux, p.ex. des appareils maxillaires des polychètes, des hydroïdes, etc.

Grâce à l'application de sa méthode de préparation chimique il a réussi à obtenir dans un état presque idéal des fossiles les plus délicats. Le professeur Kozłowski a laissé une oeuvre qui compte environ 50 travaux très originaux et précieux d'une grande valeur scientifique. Ils lui ont apporté l'estime et lui ont valu une place parmi les paléontologues les plus connus.

Il a reçu de nombreuses décorations et médailles polonaises et étrangères, il a été lauréat du Prix Scientifique National (Ier degré), membre de nombreuses sociétés scientifiques en Pologne et à l'étranger, docteur honoris causa de trois Universités (Jagellonne à Cracovie, la Sorbonne et Université de Modena), membre de l'Académie Polonaise des Sciences et membre étranger de l'Académie Tchecoslovaque des Sciences, l'Académie des Sciences à Paris et l'Académie des Sciences de Colombie.

Il restera pour toujours dans notre mémoire en tant que savant éminent et homme plein de sympathie envers tous ceux qui l'entouraient.

Gertruda Biernat

SPIS PUBLIKACJI NAUKOWYCH
PROFESORA DR ROMANA KOZŁOWSKIEGO

- 1913 Les fossiles dévoniens de Parana. *Ann. de Paléont.* Paris.
- 1914 Les Brachiopodes du Carbonifère supérieur de Bolivie. *Ann. de Paléont.*, 9. Paris.
- 1916 La Salvadora. Contribución al estudio de los yacimientos metalíferos de Bolivia. La Paz.
- 1920 Apuntes acerca de un viaje geológico por los departamentos de la Paz Potosí y Chuquisaca. *Bol. de la Sociedad Geografica de la Paz*, 18, La Paz.
- 1919 Note préliminaire sur les gisements d'étain et d'argent de Bolivie. *Bull. Soc. Franc.. Mineralogie*, 44. Paris.
- 1923 Faune dévoniennne de Bolivie. *Ann. de Paléont.*, 12. Paris.
- 1923 A propos de l'âge du soulèvement de la Cordillière de Bolivie. *Bull. Soc. Géol. France*, 23. Paris.
- 1924 Sur le Dévonien au Pérou. *C.-R. Soc. Géol. France.* Paris.
- 1927 Sur certains Orthidés ordoviciens des environs de St. Pétersbourg. *Biul. Uniw. Liberae Polonae*, 17. Warszawa.
- 1929 Les Brachiopodes gothlandiens de la Podolie polonaise. *Palaeont. pol.*, 1. Warszawa.
- 1930 *Andobolus* gen. nov. et quelques autres Brachiopodes Inatriculés de l'Ordovicien de Bolivie. *Serv. Géol. pol.*, 6. Warszawa.
- 1931 Phosphorites dans le Cambrien de Sandomierz. *Serv. Géol. pol.*, 6. Warszawa.
- 1932 Les gisements argento-stannifère d'Oruro en Bolivie (avec S. Jaskólski). *Arch. Min. Soc. Sc. et lett.*, Varsovie, 8. Warszawa.

- 1935 Esquisse de la répartition des roches éruptives dans les Andes de Bolivie. *Arch. Min. Soc. Sc. et lett.*, Varsovie, Warszawa.
- 1935 Les gisements argento-stannifère de Chocaya en Bolivie. Aperçu géologique. *Arch. Min. Soc. Sc. et lett.*, Varsovie, 1. Warszawa.
- 1938 Informations préliminaires sur les Graptolithes du Tremadoc de la Pologne et sur leur portée théorique *Ann. Mus. Zool. pol.*, 13. Warszawa.
- 1947 Les affinités des Graptolithes. *Biol. Rev.*, 22. Cambridge.
- 1949 Découverte du Ptérorbranche Rhabdopleura à l'état fossile dans le Crétacé supérieur en Pologne. *C. A. Ac. Sc. Paris*.
- 1949 Les Graptolithes et quelques nouveaux groupes d'animaux du Tremadoc de la Pologne. *Palaeont. pol.*, 3. Warszawa.
- 1951 Sur un remarquable Graptolithe ordovicien. *Acta geol. pol.*, 2. Warszawa.
- 1953 Étude d'une nouvelle espèce du genre Coryncides. *Acta geol. pol.*, 3. Warszawa.
- 1954 Sur la structure de certains Dichograptides. *Acta geol. pol.*, 4. Warszawa.
- 1956 Sur Rhabdopleura du Danien de Pologne. *Acta palaeont. pol.* 1, 1. Warszawa.
- 1956 Sur quelques appareils masticateurs des Annelides Polychètes ordoviciens. *Acta palaeont. pol.*, 1, 3. Warszawa.
- 1956 Nouvelles observations sur les Corynoididae (Graptolithina). *Acta palaeont. pol.*, 1, 4. Warszawa.
- 1959 Discovery of Ordovician land plants (with Greguss). *Acta paleont. pol.*, 4, 1. Warszawa.
- 1959 Les Hydroidés ordoviciens à squelette chitineux. *Ibid.*, 4, 3. Warszawa
- 1959 Un microfossile énigmatique. *Ibid.*, 4, 3. Warszawa.
- 1960 Calyxdendrum graptoloides n. gen, n. sp. *Ibid.*, 5, 2. Warszawa.
- 1961 Découverte d'un Rhabdopleuridé (Pterobranchia) ordovicien. *Ibid.*, 6, 1. Warszawa.
- 1962 Crustoidea — nouveau groupe de Graptolites. *Ibid.*, 7, 1—2. Warszawa.
- 1963 Le développement d'un Graptolite tuboide. *Ibid.* 8, 2. Warszawa.
- 1963 Sur la nature des Chitinozoaires. *Ibid.*, 8, 4. Warszawa.
- 1965 Oeufs fossiles des Céphalopodes. *Ibid.*, 10, 1. Warszawa.
- 1966 On the structure and relationships of Graptolites. *J. Paleont.*, 40, 3. Menasha.
- 1966 Graptolodendrum mutabile n. gen, n. sp. and aberrant dendroid Graptolite. *Acta palaeont. pol.*, 11, 1. Warszawa.
- 1967 Sur certains fossiles ordoviciens à test organique. *Ibid.* 12, 2. Warszawa.
- 1968 On two Ordovician calcareous algae (with J. Kaźmierczak). *Ibid.* 13, 3. Warszawa.
- 1968 Nouvelles observations sur les Conulaires. *Ibid.*, 13, 4. Warszawa.
- 1970 Nouvelles observations sur les Rhabdopleuridés (Pterobranches) ordoviciens. *Ibid.* 15, 1. Warszawa.
- 1970 Tubotheca- a peculiar morphological element in some graptolites. *Ibid.*, 15, 4. Warszawa.
- 1971 Early development stages and the mode of life of graptolites. *Ibid.*, 16, 4. Warszawa.
- 1974 Découverte des oeufs de Polychètes dans l'Ordovicien. *Ibid.*, 19, 4. Warszawa.